

אנרכיסטים עלייך ישראל: מחשבות על אקטיביזם אנטי-ציוני בציון בעקבות "אנרכיסטים נגד הגדר"

אורי אילון

הבוידעם

לקחת זמן לעלות אל הבוידעם. מילה שאין לה תחליף עברי. מרחב אחסון טחוב אך שמור היטב השייך לעולם אחר שמעבר לדלת עץ קטנה, שבו טמון אוצר למי שגדל על גזרי העיתון של שלמה ניצן ב"סיבה למסיבה". שם שמורים מכתבי האהבה הראשונים, אלכומי התמונות הכבדים ועבודות נבחרות מבית הספר והאוניברסיטה ששרדו במבחן הזמן.

כך למשל, במחברת מכיתה ג לכבוד "40 שנה למדינה" רשמתי בצייתנות: "זכותנו על ארץ ישראל באה לנו מכוח הבטחת ה' לאבותינו". קשה להאמין איך האמנתי למורה כשהכתיבה לנו בבית ספר מוקף חומה בשכונת רמת אביב: "לא נהיה עוד עבדים. נכנה את ארצנו, נרעה את צאננו, נעבד אדמותינו". קצת אחרי סיכום מעלליו של היטלר (בכיתה ג!) הוספתי: "הצבא שלנו מגן על ארצנו הוא אמיץ וגיבור ובראשו הרמטקל".

בארגז נפרד בבוידעם מעלים אבק זיכרונות הנסיעות אל מעבר לקו הירוק: הגז המדמיע, כתבי האישום, המדורה בלילה, האמונה שיהיה לזה סוף טוב. שם גם מאוחסן כל מה שנכתב בעיתונות הישראלית על קבוצת "אנרכיסטים נגד הגדר" בשנותיה הראשונות. אוסף מקיף של גזרי עיתון המתעד בין השאר את הפעם הראשונה והאחרונה שבה פרצו האנרכיסטים הישראלים את מחסום האנונימיות הישר אל העמוד הראשון של העיתונות. זה לא היה הריקוד האקרובטי היחיד שביצעה הקבוצה, שמצד אחד בזה לתקשורת המסחרית התלויה בשיקולי רייטינג ובקשריה עם הממסד, ומצד שני השקיעה לא מעט ביצירה והעברה של תכנים שיוכו לפרסום באותם כלי תקשורת.

הגדר והקבוצה

כמעט 15 שנים חלפו מאז תחילת בנייתה של גדר ההפרדה. תומכיה טוענים כי הוכיחה את הצלחתה במניעת חדירתם של מחבלים פלסטינים לישראל. מתנגדיה (בכלל זה בית הדין הבין-לאומי בהאג) כופרים בעצם הטענה שנועדה להפחית אירועי חבלה בישראל, ומצביעים על אינטרסים פוליטיים שעומדים בבסיסה כגון פגיעה בחברה הפלסטינית והרחבת התנחלויות. למרות היותה פרויקט הבנייה הגדול ביותר בתולדות מדינת ישראל מאז הקמתו של המוביל הארצי, השנה הראשונה של בניית גדר ההפרדה לוותה בשיעור כמעט אפסי של דיווח תקשורתי ושיח ציבורי על בנייתה ועל התוכניות לתוואי הגדר, המתפתל הרחק מעבר לקו הירוק. התחלת פעילותה של קבוצת "אנרכיסטים נגד הגדר" הייתה קול כמעט בודד של התנגדות לפרויקט שזכה לקונסנזוס בישראל מימין ומשמאל.

ההיסטוריה מלמדת כי כל החומות כולן נפלו או הפכו לאטרקציה תיירותית. עם זאת, המשימה שלקחו על עצמם/ חברי/ות קבוצת "אנרכיסטים נגד הגדר" – לעצור את בניית גדר ההפרדה (עוד לפני נפילתה או הפיכתה לאטרקציה תיירותית) – נדמית כמשימה בלתי אפשרית במרחבי השיח הפוליטי בישראל. כפי שמעיד שמה של הקבוצה, נראה כי פיצוח פרדוקסים והתעקשות על הפיכת הבלתי אפשרי לאפשרי מהווים חלק משמעותי מהדי-אן-איי הפוליטי שלה, שהרי אנרכיסטים/ות מתנגדים/ות לגדרות ולא לגדר.

במרץ 2003 השתתפתי במפגש בן שלושה ימים בין סטודנטים פלסטינים לסטודנטים ישראלים בנווה שלום. בתום המפגש נותרתי עם שאלות משמעותיות לגבי האחריות שלי בהיותי ישראלי לעובדות הקשות ולסיפורי הכיבוש והדיכוי שאליהם נחשפתי. למחרת המפגש נדרסה למוות פעילת השלום האמריקנית רייצ'ל קורי על ידי חייל צה"ל שנהג בכולדוור. קורי הייתה פעילה בתנועת הסולידריות הבין-לאומית (ISM – International Solidarity Movement) והגנה בגופה על בית ברפיח שברצועת עזה שהיה מיועד להריסה במסגרת פעולות ה"חישוף" של הצבא. מותה של קורי, שהייתה בת גילי (23), בסמיכות לשאלות שהעלה בי המפגש עם הפלסטינים, הציב לפניי את האתגר שבמילוי מקומה כפעילת שלום בשטחים. עוד באותה שנה לקחתי חלק בבנייתה של תנועה חדשה שבתחילה הוגדרה "ISM ישראלי", ועם הזמן קיבלה את השם "אנרכיסטים נגד הגדר".

באפריל 2003, חקלאי פלסטיני מהכפר מִסְחָה הזמין את הקבוצה להקים אוהל משותף על תוואי הגדר שהייתה עתידה להיבנות על אדמתו. האוהל נהפך למרכז מידע על בניית הגדר ובמשך חמישה חודשים אלפי פעילים/ות ישראלים/ות ובין-לאומיים/ות פקדו אותו ולנו בו. לאורך תקופה זו הקפידו הפעילים/ות על נוכחות ישראלית ופלסטינית רציפה עד פינוים/ן ומעצרים/ן של הפעילים/ות והשלמת הגדר באזור הכפר. בעקבות החוויה האינטנסיבית והמתמשכת במסחה המשיכה הקבוצה את פעילותה בכפרים אחרים בשטחים.

ב-26 בדצמבר 2003 חזרו חברי/ות הקבוצה למסחה כדי לפרוץ את השער בגדר ההפרדה. במהלך הפעולה נורה אחד הפעילים הישראלים ונפצע באורח קשה. הירי של חייל ישראלי

באדם שעד לא מזמן היה הוא עצמו חייל היה חסר תקדים והעניק לקבוצה ולמסריה פרסום רב. הפעולה והירי התרחשו ביום שישי בצהריים, וביום השבת שלמחרת נהרגו עשרות אלפי אנשים ברעידת אדמה באיראן, אולם הכותרת הראשית של עיתון ידיעות אחרונות ביום ראשון, 28 בדצמבר 2003, הייתה: "המ"פ הורה לחייליו: לירות במפגינים".

מאז המשיכה הקבוצה בפעולות והפגנות לצד פלסטינים המתגוררים לאורך תוואי גדר ההפרדה, בעיקר בהפגנות השבועיות בכפר בלעין. חברי/ות הקבוצה מתארים/ות אלימות שנקטה כלפיהם המשטרה, מעצרים ומאסרים, הטרדות וציתותים מצד השב"כ, ואף נידוי ממשפחותיהם/ן בעקבות פעילותם/ן הפוליטית (Gordon and Grietzer 2014). ההשתתפות בהפגנות נגד הגדר כרוכה אף בפגיעות חרדה ובסכנת חיים (לאורך השנים נהרגו בהן כעשרים מפגינים פלסטינים ואלפים נפצעו).

עם השלמת רוב בניית הגדר וכן בעקבות שחיקת הפעילים/ות וסכסוכים פנימיים (החרף שבהם בעקבות התנהגות "תוקפנית" של אחד הפעילים והחרמת הפעילות בקבוצה על ידי כמה מהפעילים/ות) דעכה פעילות הקבוצה ובשנים האחרונות היא איננה פועלת עוד. פעילים/ות ישראלים/ות ממשיכים/ות להגיע לשטחים ולהשתתף בהפגנות לצד הפלסטינים, אולם מוסדות הקבוצה כגון ישיבות משותפות, התמודדות קבוצתית עם חוויות פעילות טראומטיות, וכן עבודת יחסי ציבור מול כלי תקשורת בשם הקבוצה — חדלו להתקיים. דף הפייסבוק של הקבוצה ממשיך להתעדכן, אולם הוא איננו משקף פעילות קבוצתית. עם זאת, לאורך השנים הפכה קבוצת "אנרכיסטים נגד הגדר" לאחד המוסדות האנרכיסטיים המתמידים והמפורסמים בישראל (כפי שתעיד המעטפה התפוחה שבבידעם).

אנרכיזם

אנרכיזם היא אידיאולוגיה שהתפתחה במהלך המאה התשע-עשרה וביקרה את תפקידה של המדינה במהפכה שהציע הסוציאליזם. המילה אנרכיה משמעה היעדר שלטון (ולא אי-סדר, כפי שנהוג לחשוב בטעות), שכן האנרכיסטים/ות רואים/ות במנגנוניה של המדינה כלי שרת בידי שליטים שטובת הכלל איננה בהכרח מטרתם עיקרית. הביקורת האנרכיסטית חלה גם על ריכוזי כוח אחרים כמו תאגידים והנהלות ועל כל יחסי כוח שבבסיסם מרות או היררכיה. לאחר שספגה מכה קשה במלחמת האזרחים בספרד ובמלחמת העולם השנייה, התעוררה האידיאולוגיה האנרכיסטית לחיים בועטים — תחילה בעקבות תרבות הנגד של שנות השישים ולאחר מכן גם בתנועת האנטי-גלובליזציה בשני העשורים האחרונים, בעיקר בארצות הברית ובאירופה. תנועה זו והידע שצברה בארגון הפגנות, התכנסויות ופעולות ישירות היוו את אחד הבסיסים להתארגנות הבין-לאומית נגד המלחמה בעיראק ובאפגניסטן, וכן להתקוממות החברתית שסחפה מדינות רבות תחת הכותרת "Occupy" ב-2011, בהשראת האביב הערבי. האנרכיזם מציע דגמים אלטרנטיביים שונים של חברה בלא שליטים: כאלה הבנויים על הסכמים התנדבותיים, על ניהול עצמי ועל שליטה קהילתית באמצעות דמוקרטיה ישירה, שבה

כולם/ן משתתפים/ות (בפועל) ולא רק מיוצגים/ות (פורמלית). במקום לאומים המתקבצים סביב זהות בדויה המבטיחה נאמנות מזויפת, האנרכיזם מציע קהילות המתגבשות סביב חזון משותף או משימה משותפת, שחבריהן/ותיהן מקיימים/ות אינטראקציה אותנטית. בספרו *Anarchy Alive!* מצביע אורי גורדון על חלופה לתחושת השייכות הלאומית: דרך ה־"Bioregionalism", שהתפתחה בהשראת התרבות הילידית ואומצה על ידי התנועה האנרכיסטית. תפיסה זו שמה דגש על הקשר האינטימי של האדם עם הטבע — אדמתו, הצמחים שבסביבתו, האקלים ובעלי החיים (Gordon 2008, 157–162). האידיאולוגיה האנרכיסטית המודרנית מדגישה את האופי ההוליסטי של קיום האדם בעולם כמו גם את אופיו ההוליסטי של המאבק הרצוי בדיכוי ובניצול בשל גיל, מגדר, נטייה, מוגבלות פיזית או נפשית, גזע, לאום ודת; בדיכוי בעלי חיים ובניצול לרעה של משאבי הטבע. הדבר מבטא שינוי מרתק שעובר על התנועה האנרכיסטית, שבסיסה הוא אורבני, שכן הוא מאחה את הקרע שנוצר במלחמת העולם השנייה בין תנועת האנרכיזם המקורית לזו החדשה, ומחזירה לשורשים שנטעו האנרכיסטים הרוסים שהקימו קומונות חקלאיות.

הבידעם בתל אביב, אבל כעת אני חי וכותב בתמרה (Tamera) — קהילה בפורטוגל המונה כ־150 פעילי/ות שלום מרחבי העולם, ששואפת להגיע לעצמאות בתחומי האנרגיה, המים והמזון, וגם לעצמאות תרבותית־חברתית. תפקידי בקהילה (שאיננה מגדירה עצמה אנרכיסטית אולם מהווה ניסיון אנרכיסטי ליצירת אלטרנטיבה למערכת ולחברה הקפיטליסטיות) הוא קטיפ הירקות (כ־16 טון בשנה!). הנה כי כן, צדקה המורה מכיתה ג כשחרטה כלבי את ההבטחה: "לא נהיה עוד עבדים... נעבד אדמותינו".

אנרכיזם בצל הכיבוש

הרקע הסוציאליסטי ואידיאל "חברת המופת" באתוס הציוני היו יכולים להוות כר נוח לצמיחתה של תנועה אנרכיסטית בישראל. אולם הסוציאליזם הציוני הוא סוציאליזם לאומי הפועל בשירות התגבשותו של עם. מכאן שכל רעיון המאיים לזנוח את מבנה המדינה הוא איום על יסודות הקיום היהודי בארץ. בחמישים השנים האחרונות התפתחה התנועה האנרכיסטית בשולי החברה בישראל עם הופעתם של תנועות פוליטיות רדיקליות (כמו מצפן והתנועה לסרבני מלחמה מטעמי מצפון), תרבות הפאנק (מועדון הפינגווין), מרכזי תרבות (סלון מזל) ובמות הגותיות (אתרי אינטרנט ופנזינים).

קריסתו של השמאל בתחילת שנות האלפיים בעקבות האינתיפאדה השנייה גרמה לתפנית בהתפתחות האנרכיזם בישראל: הכיבוש כבש את הפעילות האנרכיסטית. מדובר בפרדוקס נוסף הניצב לפני האנרכיסט בארץ שבה חלק ניכר מהשיח הפוליטי נגזר משאלת הקמתה של מדינה פלסטינית לצדה של מדינת ישראל. כיצד יילחם האנרכיסט תחת דגלי לאום? אבל כיצד יוכל לשתוק אל מול עוולות הכיבוש לנוכח אחריותו, בהיותו ישראלי, לשלילת חירותו של העם השכן? במילים אחרות: כיצד ניתן ליישב את הסתירה שבין

השאפה להקמתה של מדינה (פלסטינית) לבין העמדה האנרכיסטית, המתנגדת למדינות באשר הן?

בהצהרותיה הפומביות נמנעה הקבוצה מהבעת תמיכה במדינת ישראל ו/או במדינת פלסטין (העתידית). לאחר הירי בכפר מסחה פרסמה הקבוצה הצהרה שבה נכתב: "אנחנו, שעתידה של ארץ זו חשוב לנו, מאמינים שצדק ושוויון משיגים באמצעות הסדרים וולונטריים בין בני אדם, ושהמדינה אינה אלא מכשיר שליטה כוחני בידי קבוצות אתניות ומעמדיות". ניכר שחברי הקבוצה סירבו לאמץ את השיח הלאומני של שותפיהם הפלסטינים. הדבר בא לידי ביטוי בשימוש במילה "ארץ" (במקום מדינה) ובהתמקדות בהתנגדות לכיבוש (ולא בשאפה להקמת מדינה פלסטינית).

אולם אנרכיסטים, למרות קרבתם לתיאוריה אוטופית, אינם פועלים בחלל מבודד והם נדרשים לדיאלוג עם המציאות העכשווית, גם אם המושלת בכיפה היא מדינת הלאום. לצד יצירת האלטרנטיבה (הקמת קהילות עצמאיות, לדוגמה) נדרשים האנרכיסטים, ודאי אלה הנושאים דרכון ישראלי, לנקוט עמדה אל מול מציאות מורכבת. כך מתאר אבי פיטשון, ממוביליה ומנסחיה של התרבות האנרכיסטית המודרנית בישראל, את התפקיד המשמעותי והמורכב של "אנרכיסטים נגד הגדר" בגלגולו של רעיון האנרכיזם בישראל:

הגלגול המשמעותי הנוכחי של פעילות אנרכיסטית בישראל, "אנרכיסטים נגד הגדר", יכול כמעט להיראות כרגרסה ברמת היותו כה מפקס בנושא פוליטי מבודד מהקשר רחב ומקומי לחלוטין. אבל טוב, מדובר ביכולת האנרכיסטית לשנות צורה בהתאם למתרחש בניגוד להיצמדות דוגמטית לאידיאולוגיות נוקשות או הרגלים קודמים. "אנרכיסטים נגד הגדר" עושים את העבודה השחורה של השמאל כולו, חוזרים לאחריות, לרצינות ולהקרבה עצמית כי זה מה שהתקופה דורשת. העמידה שלהם בקו האש [...] היא שהביאה גם את האנרכיזם וגם את הרגע בו הכיבוש הוחל על אזרחים ישראלים יהודים, לסלון של כ"ר-ל"ם (פיטשון 2004).

פיטשון רואה בקבוצת "אנרכיסטים נגד הגדר" מעין מוטציה שהיא תוצר של הכיבוש המתמשך. הוא טוען כי המצב הקיצוני גרם לאנרכיסטים בישראל לנקוט עמדה "שמאלנית" בבסיסה (ולכן לא אנרכיסטית), אולם הוא מצביע גם על התרומה המשמעותית של הקבוצה לקידום הרעיון האנרכיסטי. פיטשון מדגיש כי באפלת הזמן הזה גמישותה של הפרקטיקה האנרכיסטית מאפשרת לאמץ את ההתנגדות לכיבוש ולגדר.

וכך, עם השנים, משפטים כמו "לא שולטים לא נשלטים" (שהופיע במודעה שפרסמה הקבוצה בעיתון הארץ ב-9 בנובמבר 2003 לציון 14 שנים לנפילת חומת ברלין) פינו את מקומם בהודעותיה של הקבוצה לטקסטים המתמקדים בעוללות הנעשות לשותפים הפלסטינים. הדבר נבע משינוי בהרכב הפעילים (שלא כמו הדור המייסד, רוב המצטרפים החדשים לקבוצה עשו זאת בגלל הכיבוש או הגדר ולא בגלל האנרכיזם), מהעבודה המתמשכת עם הפרטנרים הפלסטינים (שרובם אינם מזדהים עם האידיאולוגיה המתנגדת לכל צורת שלטון) וכן מניסיון לפשט את מסריה הפוליטיים של הקבוצה מול כלי התקשורת המסקרים אותה. הביקורת של

הקבוצה על צורות השלטון נבלעה לרוב בסיקור התקשורתי של ביקורת הקבוצה על עוולות הכיבוש. יוצא דופן בתוך האוצר המסתתר בבוידעם הוא מאמרו של מירון בנבנשתי בהארץ "קצת אנרכיזם לא יזיק", שבו הגיב על הירי לעבר חברי הקבוצה במסחה:

מתברר שההפגנה לא כוונה רק נגד הגדר הממדרת את חייהם של מאות אלפי פלשתינאים, אלא היתה בה גם התרסה אידיאולוגית מצד המשתייכים לזרם האנרכיסטי כלפי עצם מושג המדינה וקדושת חוקיה, כפי שהם מקובלים בחברה הישראלית. אין לזלזל באתגר האידיאולוגי והאינטלקטואלי שמציבים אנרכיסטים בפני חברה המייחסת ל"מדינה יהודית" ערך אבסולוטי ומקודש וסוגדת ל"חוקים" כאילו הם מגלמים, בעצם חקיקתם, ערכים מוסריים וחברתיים עליונים. אין מדינה בעולם הדמוקרטי, שבה ממלכתיות וכניעה לחוק הן עיקרי אמונה כמו בישראל (בנבנשתי 2004).

קריאה ציונית

"אנרכיסטים נגד הגדר" חותכים את הגדר מפני שעבורם היא מהווה פשע כלפי האנושות שמעליו מתנוסס "דגל שחור", ולכן יש להתנגד לו באופן אקטיבי, גם במחיר עברה על החוק וישיבה בכלא. אף על פי שהציונות יצרה אתוס של פעולה ישירה שכללה אף טרור בתור פרקטיקה לגיטימית נגד שלטון המנדט הבריטי, השימוש בפעולה ישירה בשטחים משקף את ייחודה של קבוצת "אנרכיסטים נגד הגדר", שבועטת בכמה מהטבואים המקודשים לחברה הציונית: היא אינה מביעה נאמנות למדינה, היא אינה משתתפת אל מול טיעוני ביטחון, והיא אינה נענית לעקרון ההפרדה.

הזרע האוטופיסטי שהדור שלי קיבל בירושה לא שרד כנגד מעטה הציוניות של שנות התשעים. אף שהחזקתי בעמדות פציפיסטיות כבר בגיל צעיר, הסיפור הציוני שלמדתי מהוריי וממוריי היה חזק מספיק לדחוף אותי (ורבים מפעילי "אנרכיסטים נגד הגדר") להתגייס לצבא, אבל החלום הציוני כבר היה חלש ומרוקן כל כך עד שלא נמצא לו מקום אותנטי בתוך מערכת הערכים והכמיהות שלנו. יכול להיות שאותו זרע גדל פרא בלבי לכדי אנרכיזם אחראי, סולידרי ואמיץ – ממש כמו החלוצים?

ואמנם, בניגוד לתדמיתם של האנרכיסטים כניהיליסטים, ונדליסטים ופורקי עול, מבט מקרוב על קבוצת "אנרכיסטים נגד הגדר" חושף, כפי שציין פיטשון, את האחריות, הרצינות וההקדבה העצמית של חבריה/ותיה, ומכאן גם את הדמיון האירוני בין האידיאולוגיה הרדיקלית לאידיאולוגיה הדומיננטית שבה היא נלחמת. בספרו האוטוביוגרפי טוען פיטשון כי האוטופיה האנרכיסטית בגרסתה המקומית מושפעת מצלה של האוטופיה הציונית, שנפחה רוח במפרשיהם של הפעילים הצעירים. פיטשון מראה שנוער השוליים האנרכיסטי שלא הסתפק ב"לשים זין" (כמו שאר בני דורם) ונלחם למען עולם חדש – הוא תמונת מראה של החלוצים הציונים עם הזיק בעיניהם (פיטשון 2014). גם יגאל סרנה הצביע (בידיעות אחרונות) על ההיפוך שחל במקומותינו בין הסטיגמה האנרכיסטית לבין הסדר שמביאים/ות אתם/ן הפעילים/ות:

אנרכיסט הוא אדם שבא להפוך סדרי עולם, להפר שיטה, להטיל ערבוביה, בהלה, להטיל פצצה על מרכבת יורש-העצר. אבל האנרכיסטים של הגדר נראים בדרך מוזרה, פארונית כמעט, כמי שבאים להשיב סדר על כנו. למשל, לאפשר לחקלאי להגיע לאדמתו. זה לא אקט אנרכיסטי. או לפתוח שער שלוש פעמים ביום. או להפיל גדר שחוסמת חיים תקינים. כך שיש משהו טורד בהיפוך הזה (סרנה 2004).

קריאה במיניסטית

כמו החלוצים, גם אנחנו היינו גיבורים. גיבורים ולא גיבורות. אני מביט בתמונה שלנו פורצות את הגדר במסחה ותוהה לאן נעלמו הבנות בהמשך פעילותה של הקבוצה. נוסף על ההיבט ההיסטורי של הבחירה בפעולה ישירה במרחב הציבורי, ניתן להבחין גם בהיבט הפסיכולוגי של ההנאה שבהתחככות בסכנה. המאבק הפיזי בחיילים ובשוטרים, בתנאים מסכני חיים, מביטח רמת אדרנלין גבוהה. כשם שהצבא מספק לצעירים המתגייסים אליו פורקן לצורך באתגר פיזי ונפשי, כך פעילות פוליטית "קרבית" בשטחים מספקת לפעילים האנרכיסטים פורקן לאותו צורך. בהקשר זה אפשר להזכיר את האמרה המיוחסת למי שנחשב להוגה האנרכיזם מיכאיל באקונין: "תשוקת ההרס היא גם תשוקה בונה". באקטיביזם האנרכיסטי המודרני הדבר בא לידי ביטוי בדימויי גבורה של לוחמי גרילה הנלחמים בממשלות, גרפיטי של בני נוער החומקים מהשוטרים, ואבנים הנזרקות אל עבר חלונות ראויה של חנויות תאגידים. אלה הם דימויים גבריים של חתירה למאבק.

נדרשת עבודת מודעות מעמיקה ומאתגרת כדי לפרק את הדפוסים הנפשיים שיצקה בנו המערכת, והדבר אינו פוסח על פעילים אנרכיסטים. מי שגדל בחברה אלימה ומצ'ואיסטית, ולא נחשף למודלים חיוביים של פורקן תעצומות הרגש שלו ויכולותיו הפיזיות, יתקשה לברוא עולם חדש מתוך עצמו. כדי להסביר את התרחקותן של פעילות, יש להתבונן בדרך הפעולה הצבאית שסגלה לעצמה הקבוצה מול ניסיונות הצבא לרכא את פעילותה. במכתב לרשימת התפוצה של הקבוצה, עוד בתחילת פעילותה, הצביעה אחת הפעילות על הבעיה: "כמובן שנשים מדוכאות כאן, והיחידות שמצליחות להתבלט הן אלו אשר נוהגות בדיוק כמו הגברים". פעילה אחרת כתבה: "מתסכל אותי מאוד לראות כיצד בתנועה האנרכיסטית בארץ קיימים מנהיגים — אותם גברים חזקים וכריזמטיים אשר מתהדרים בריבוי מעצרים וחשיפה תקשורתית, אשר אחריהם כולם נוהרים ולקולם כולם קשובים".

אם כן, נראה כי הרעות החולות בחברה שנגדן פעלה הקבוצה זלגו גם אליה. גורדון מזהה בספרו את האתגר בפעילות האנרכיסטית שמנהגת לרוב בידי גברים. בין השאר הוא מבקר את אופן ההתנהלות בשיבות, שאמורות לאפשר קבלת החלטות בקונסנזוס וביזור של ההנהגה. גורדון מציין כי ישיבות אלה, המתנהלות בדומה למליאה בפרלמנט, משכפלות את תפיסת הנראות שנתרגלו אליה בחברה הגברית שבה גדלו. האלטרנטיבה שמציע גורדון היא תרבות דיבור חדשה-ישנה המתאפיינת ב"מדורת שבט", כלומר שיח מעוגל, ספונטני ואינטימי

שמאפשר סוג אחר של מפגש (Gordon 2008, 71–77). הדבר מצריך הרחבה של הסולידריות מהנדכאים אל שותפינו למאבק האנרכיסטי ובחירה במעשים מקרבים, רפלקסיה עצמית, ביקורת בונה, העצמה, התעניינות ומודעות. על פי התפיסה האנרכו־פמיניסטית, הפטריארכיה, כלומר שלטון הגברים והדיקטטורה של מוסד המשפחה המסורתית, היא התגלמות של היררכיה, ולכן יש לפרקה במסגרת המאבק נגד המדינה. בהשפעת המגמה ההוליסטית באנרכיזם המודרני, עוד ועוד קבוצות אנרכיסטיות בעולם קמות לצורך זיהוי והתמרה של דפוסים פטריארכליים — כגון סקסיזם, מצ'ואיזם, הומופוביה, אכילת בשר, אלכוהוליזם (שמלווה לעתים בהתנהגות כוחנית) וגזענות — בקרב פעילים/ות בתנועה האנרכיסטית עצמה.

לא במקרה התעכבתי על פרק אוהל המחאה בכפר מסחה בתולדות התגבשות "אנרכיסטים נגד הגדר". שם, בלילות מתמשכים מסביב למדורה, התעצבה נשמתה של הקבוצה בזכות תרבות דיבור ומרחב שיתוף נדירים, שעם הזמן נשחקו תחת מכבשי האופי החירומי של פעולות הקבוצה. באתר האינטרנט של "אנרכיסטים נגד הגדר" (שהפסיק לפעול בשנה האחרונה) התווסף דווקא לקראת סוף פעילותה של הקבוצה טקסט שמראה שגם פעיליה/ותיה ערכו חשבון נפש בסוגיות אלה: "אנחנו רוצים להמשיך וללמוד מטעויות, למצוא דרכים חדשות להפוך את המאבק מחוויה שוחקת לחוויה מעצימה, שאפשר להתמיד בה. [...] אנחנו מודעים יותר לטראומות הרגשיות שההפגנות יוצרות אצל כולנו — ולומדים ביחד דרכים להתמודד איתן". ובכל זאת — הטענה (של פעילות בקבוצה) כי דעיכתה ומותה של הקבוצה נעוץ באופי פעולה גברי ותוקפני מעידה על חשיבות הצורך לבנות מרחבים ודפוסי פעולה חדשים בתנועה האנרכיסטית.

קריאה קווירית

כשמדברים על שמאל סהרורי, מתכוונים אליהם. חבורה קיצונית שיוצאת מדי שבוע לחבל בגדר ההפרדה, וגאה לפגוע בבטחון המדינה. קבלו את לייזר, כהניסט לשעבר שהפך לדראג קווין בשם סמירה, ג'מילה הלסבית הערבייה וליעד זונת הסאדו־מאזו. המחאה מעולם לא נראתה הזויה יותר (פינקלמן 2004).

דברי ביקורת אלה, שפורסמו בעיתון מעריב תחת הכותרת "קרקס פלשתינה", מדגימים לא רק את הגיוון שבזהויות המיניות של חברי/ות הקבוצה (בתחילת דרכה) אלא גם את רצון חבריה/ותיה לחגוג את החריגות המיניות ואת טשטוש הגבולות בין הפרטי לציבורי, ובין האישי לפוליטי. בכך ממשיכות/ים הפעילים/ות את המסורת האנרכו־קווירית, המתאגרת את החברה הליברלית־שמרנית באמצעות תרבות של חריגות.

אולם כששאלו אותי החברים הפלסטינים במסחה "למה אתה לא נשוי?", התשובה המבושת "לא יודע" הסתירה יותר משחשפה. עבורי ועבורנו היה מובן מאליו להוריד את הדגל הקווירי עת דיברנו עם שותפינו למאבק, מתוך כבוד לתרבותם. בעקבות הפעילות

המתמשכת בכפר בלעין נעשו כמה ניסיונות להרחיב ולהעמיק את השותפות חוצת הלאומים והתרבויות ולהיפגש גם לצורך שיעורי ערבית, חקלאות אורגנית וחגיגות משותפות. אלה דוגמאות לניסיונות ליצור "מדורת שבט" כפי שהציע גורדון, כנגד אתגר ההנהגה הגברית. הדבר נכון גם לגבי הכלה של גיוון אידיאולוגי, תרבותי וזהותי. בהקשר זה מעניין להתבונן במושג "זמן קווירי" (Halberstam 2005), המסמל זמן אטי ומבוזבז, כזה שאינו משועבד להישרדות. אם אופייה החירומי, המבצעי והמהיר של הקבוצה הוביל לפרישתן של נשים וקווירים/ות שהיו חברות/ים בה, מה היה יכול לחולל אימוץ של זמן קווירי, שאיננו מגויס ולכן מחויב יותר לרווחתם הנפשית של הפעילים/ות?

כדאי לסיים באהבה. תמיד. התיאוריה הקווירית מציבה את האהבה והתשוקה בקדמת הבמה הפוליטית. מול תרבות אהבה מפלסטיק הנשענת על דימויי שיווק וחישובי רווח והפסד, האהבה האנרכיסטית מציעה מודל או מודלים שאינם תלויים במכשירי החברה הפטריארכלית. כך נכתב בחוברת אנרכיסטית המתארת את הקשר בין אהבה, תשוקה ומהפכה:

להתאהב היא הפעולה האולטימטיבית של מהפכה, של התנגדות להגבלות החברתיות, לגורמות התרבותיות ולעולם של חוסר משמעות. אהבה הופכת שעמום לתשוקה ששמה קץ לייאוש ולציות פסיבי. [...] אנו חייבים להיאבק נגד ההגבלות התרבותיות שמנסות לשלוט ביצרים שלנו. אהבה ותשוקה הן מה שנותן משמעות לחיים. בלעדיהן אין לנו אפשרות לעצב את חיינו מלבד לציית לרשויות, לאלוהים, לאדון, לבוס או לדוקטרינה שתגיד לנו מה לעשות ואיך לעשות את זה, בלי הסיפוק של גילוי עצמי ורצון חופשי (anonymous 2016).

תמרה, הקהילה שבה אני חי, חוקרת אהבה חופשית.¹ משפחתי האנרכיסטית מורכבת מבן זוג אהוב, בת זוג שאתה אני מגדל ילדה, ועוד ידידה שאתה אני חולק את גידולו של ילד נוסף עם אב נוסף. אני מאמין כי האהבה והתשוקה, במיוחד במופען הקווירי (כלומר החורג מהמסגרות הישנות), יכולות לשמש עבור הצעירים/ות בתור אותו מרחב שאינו רק בטוח ומוכר, אלא גם מאתגר ומשלח את היחיד אל מעבר לגבולות הנוחות והנורמליות. אהבה שאיננה בהכרח מונוגמית (ואינה מפחדת להיפרד מהקנאה) ומיניות שאיננה מפסיקה לחרוג ולגלות הן חלק חשוב מהמרחב האנרכיסטי שיכול להוות חלופה לצבא מחד גיסא ולאופן פעילות צבאי מאידך גיסא. זה יכול להיות המנוע למעבר מפוליטיקה תגובתית ושוחקת לפוליטיקה יוזמת וסקסית.

1 "אהבה חופשית? כאילו אהבה יכולה להיות לא חופשית!" תמרה האקטיביסטית, הפילוסופית והאנרכיסטית אמה גולדמן (Goldman 1911).

לסגור את הבודעם

מדינת ישראל נמצאת באופן רשמי ב"מצב חירום" המלווה אותה מאז הקמתה, כפי שנקבע בפקודת סדרי השלטון והמשפט. ראינו כיצד האופי החירומי המאפיין את התנהלות המדינה זלג אל אופייה של הקבוצה הנלחמת בה, ומהווה את אחת הסיבות לפער בין ערכיה לפעילותה. לצד הצגת שכפולם של אופני הפעולה הציוניים והצבאיים, הצבעתי גם על אפשרויות של אופני פעולה חדשים שיאפשרו התקהלות מעגלית, פמיניסטית וקוויירית. כמו כן רמזתי כיצד תרבות בת קיימא, שאיננה מתעלמת משאלות האהבה והמיניות ומציבה את האדם כחלק מהטבע ולא כשליט, יוצרת פוליטיקה אנרכיסטית חדשה המגדילה את מעגלי הסולידריות ובכך גם את רוחב ההתבוננות ועומק הפעולה.

זמן של בודעם הוא זמן משתהה. צריך לקחת סולם, להוריד ארגזים, להיזכר, להרהר, למיין ולהחליט מה ישרוד ומה יפנה את מקומו לזיכרונות אחרים. באופן אירוני, מה שעדיין משמר את גחלת קיומה של "אנרכיסטים נגד הגדר" בימים אלה הוא תנועת הימין "עד כאן", שחשפה לאחרונה תחקיר על פעילותם האלימה כביכול של האנרכיסטים, וכן הצורך בהמשך גיוס הכספים לשם תשלום הוצאות המשפטים המתמשכים כנגד פעיל/ות הקבוצה. כיום, לאחר יותר מעשור, אני, כמו רוב הפעילים/ות שלקחו חלק בהקמת הקבוצה, מתגורר בחו"ל. האם הדבר מסמל את ניצחון הציונות והכיבוש ששחקו אותנו, או שמא את ניצחון פעיל/ות הקבוצה שהשכילו להשתחרר מעול ההזדהות הלאומית? כך או כך, עדיין קשה לאמוד את הצלחתה של "אנרכיסטים נגד הגדר". יותר מ-500 ק"מ של גדר חשמלית וחומת בטון מפרידים בינה לבין מטרתה המוצהרת. אולם, כפי שעולה מריבוי השתקפויותיה בתקשורת, נראה כי השפעתה של הקבוצה גדולה יותר משנדמה. לא רק ברעיונות שנשאה אלא דווקא בדרכי פעולתה הפכה הקבוצה לחלוצה ביצירת מאבק פוליטי ישראלי-פלסטיני משותף, שאיננו מוגבל לתמיכה הומניטרית או לפעילות פוליטית פורמלית מקבילה.

ההוגה האנרכיסטי המודרני חכים ביי מצביע על האפשרות המוגבלת למרידה מול כוחות תאגידיים ושלטוניים בעלי עוצמה בלתי מוגבלת. לטענתו, מה שנותר לאנרכיסט בן ימינו הוא יצירת T.A.Z. — אזור אוטונומי ארעי (Temporary Autonomous Zone), שבו החוקים שונים מאלה שהחברה השמרנית או המדינה הדכאנית כופות על היחיד (ביי 2003). כנגד הגדרת הצבא לאזור ההפגנה של "אנרכיסטים נגד הגדר" כ"שטח צבאי סגור" ציירו הפעילים/ות שלט שעליו כתבו: "שטח אזרחי משוחרר". בעצם יצירת קהילה סולידרית המורכבת מאזרחים/ות ובעיקר מאנשים שביניהם/ן אמורה להיות חומה — הצליחו "אנרכיסטים נגד הגדר" ליצור T.A.Z. שהוא אכן זמני ומוגבל, אולם לדעתי זהו סוד הצלחתה של הקבוצה: לא תרומה למהפכה כוללת בדמות נפילת הגדר או שינוי חברתי אנרכיסטי טוטלי, כי אם יצירת שותפות אותנטית שבסיסה איננו דת, גזע או לאום. והרי זוהי למעשה תמצית הרעיון האנרכיסטי; ואולי גם — האהבה.

ביבליוגרפיה

- ביי, חכים, 2003. TAZ: אזור אוטונומי ארעי, בתרגום ליאת סאבין, תל אביב: רסלינג.
- בנבנשתי, מירון, 2004. "קצת אנרכיזם לא יזיק", הארץ, חלק ב', 1.1.2004.
- סרנה, יגאל, 2004. "האנרכיסטים נגד שער מספר 1549", ידיעות אחרונות, המוסף לשבת, 2.1.2004.
- פיטשון, אבי, 2004. "על אנרכיסטים נגד הגדר", NRG, 6.7.2004 (הוסר).
- , 2014. ג'וני הרקוב ומלכת הצמרמורת: תרבות נגד בבריחה מהישראליות, תל אביב: רסלינג.
- פינקלמן, חיים, 2004. "קרקס פלשתינה", מעריב, סופשבוע, 16.7.2004.
- anonymous, 2016. "Exist!: Anarchism in a Nutshell," *Irvine Radical Info Shop*, <http://tinyurl.com/glzpr7>.
- Goldman, Emma, 1911. *Anarchism and Other Essays: Love and Marriage*, New York and London: Mother Earth Publishing Association.
- Gordon, Uri, 2008. *Anarchy Alive! Anti-Authoritarian Politics from Practice to Theory*, London: Pluto Press.
- Gordon, Uri, and Ohal Grietzer (eds.), 2014. *Anarchists against the Wall*, Edinburgh: AK Press.
- Halberstam, Judith, 2005. *In a Queer Time and Place: Transgender Bodies, Subcultural Lives*, New York: New York University Press.

